

(Από τα Ιστορικά Ημερολόγια του 1821 του αντιναύαρχου Γεωργίου Σαχτούρη)

Ιουλίου 15, Τρίτη. Εις την άγγυραν. Το εσπέρας ελάβαμεν διαταγάς από Ύδραν να υπάγωσιν εκεί όλα τα πλοία της πρώτης μοίρας εξελθούσης εξ Ύδρας ήτοι τα πρώτα δέκα τρία δια να διορθωθούν. Όθεν και εις τας 12 το εσπέρας εβάλλθημεν εις τα πανιά δι' Ύδραν με εύδιον άνεμον.

Ήδη κατά τας πληροφορίας οπου ελάβαμεν από υποκείμενα παρευρεθέντα εις Ψαρρά εις την απόβασιν στρατευμάτων οπου έκαμεν εκεί ο εχθρικός στόλος, είμεθα εις περιστασιν να δώσωμεν κάποιαν ιδέαν ακριβή περί τούτου.

Ημέρα Παρασκευή 20 Ιουνίου έφθασεν ο εχθρικός στόλος εις τα Ψαρρά. Άκρα γαλήνη ήτον κατ' εκείνην την ημέραν. Από ένα δυσβατότατον κάβον της Νήσου κατά την τραμοντάνα, ηβουλήθη να κάμη απόβασιν την οποίαν και άρχισεν περί την α'. ώραν της ακούουθου ημέρας Σαββάτου, με βάρκαις και τζαλούπαις άπειρες. Ο κάβος εκεί σχηματίζει τους τρεις μικρούς λόφους. Οι Ψαρριανοί εκεί δεν ειχον ειμή μιαν πολλά μικράν φρουράν, και αυτήν εις τον λαιμόν του κάβου και όχι εις το άκρον το οποίον σχηματίζει ένα βράχον ωσαν νησάκι. Οι ολίγοι φύλακες όπου εστέκοντο εκεί αντιστάθησαν ολίγον, πλην δια την πλυθήν των εχθρών όπου εξεβαρκαρίζοντο από διάφορα μέρη φοβηθέντες ετραβήχθησαν περίπου από 500 ήτον ήδη επάνω εις τον Κάβο οίτινες και θαρρυνθέντες επροχώρουν έως εις τον λαιμόν του Κάβου κατόπιν ευγήκαν και άλλοι ώστε εις ολίγην ώραν έγιναν σχεδόν 1.500 τούρκοι επάνω εις την Νήσον. Εν τοσούτω έφθασαν από διάφορους φυλακάς έως 300: (εξων πολλά ολίγοι ήσαν Ψαρριανοί) και αντιστάθησαν ουκ ολίγον, κροτήσαντες πόλεμον μιας σχεδόν ώρας, καθ' ον εφθάρησαν οι περισσότεροι και οι λοιποί ετράπησαν εις φυγήν και ήλθαν εις την Δάμπιαν καλουμένην του Αδάμ η σπηλιά εις ταύτην την ριτιράτα εσκοτώθη ο Κότας με το να τον άφησαν οι περισσότεροι των στρατιωτών του. Εν τοσούτω απέβησαν έξω υπέρ τας 3: χιλ. εχθροί οίτινες διηρηθέντες εις τρεις κολλόναις, αι μεν δύο ετράβηξαν κατά την πολιτείαν, η δε τρίτη εις το ρηθέν Κανονοστάσιον. Οι εν αυτώ ευρισκόμενοι αντέκρουσαν δύο φοραίς την ορμήν πολεμούντες ακαταπαύστως από τας 4: της ημ: έως εις τας 7: βλέποντες δε να μην τους έρχεται καμμία βοήθεια εξεσπάθωσαν και ώρμησαν να απεράσουν εν τω μέσω των εχθρικών στρατευμάτων, αλλά πολλά ολίγοι εγλύτωσαν.

Άλλος πόλεμος έγεινεν εις τους πρόποδας του βουνού οπου κείται άνω της πολιτείας όπου εκείντο οι τρεις μήλοι εκεί ευρίσκοντο σχεδόν 500: Ψαρριανοί, λιάπιδες και ξένοι ούτοι εκράτησαν λίγο την ορμήν του εχθρού όστις ειχε ξεμβαρκάρη ήδη υπέρ τας 8 χιλ. Έπεσαν

οικ ολίγοι τούρκοι, και εδικοί μας ικανοί εκεί λέγουν να εσκοτώθη ηρωικώς και ο κπ: Αναγνώστης Τζώρτζης, αλλ' η πληθύς του εχθρού έκαμε τους λοιπούς να τραβηχθούν κατά το Παλαιόκαστρον όπου ήτον το μεγάλο κανονοστάσιον, τότε όλοι οι Ψαρριανοί απελπίσθησαν και έτρεξαν εις τα πλοία, οι λιάπιδες όμως όχι, αλλ' εκλείσθησαν με τινάς άλλους ξένους και σχεδόν 10: α 12: Ψαρριανούς μέσα εις το κανονοστάσιον. Τότε οι τούρκοι ώρμησαν σωρηδόν μέσα εις την πολιτείαν και οι Ψαρριανοί δεν έλαβαν καιρόν μήτε καν να λάβωσι τας οικογενείας των εις τα πλοία. Μέγας φόβος με γούσμόν και αλαλαγμόν ηκούετο καθ' όλην την πολιτείαν, δεν εζητούσαν πλέον να διαφεντευθούν. Όλοι οι άνδρες εγκαταλιπόντες τα οσπήτιά των, τα υπάρχοντά των, και αυτάς τας γυναίκας και τα παιδιά των έτρεχαν εις την θάλασσαν να ιμβαρκαρησθούν, αφήσαντες τους εχθρούς να λεηλατώσι να καίωσι και να σκλαβώνωσι ανεμποδίστως. Πολλαί νεάνιδες και παρθέναι έπεσαν εις τας χείρας των εχθρών. Τινές γυναίκες φθάσαντες εις την θάλασσα και μην ευρόντες πλοία να ιμβαρκαρισθούν, έπειπτον εις την θάλασσαν και επνίγοντο. Πολλόταται δε γραίαι και δύσμορφαι εσκοτόθησαν από τους Τούρκους. Εκ τούτων λέγουσι να έκλησαν ικανάς μέσα εις την Εκκλησίαν του Αγίου Νικολάου και ύστερον έβαλαν φωτιάν και τας έκαυσαν. Τη αύριον ημέρα Κυριακή οι Τούρκοι έρριψαν όλην των την προσοχήν εις το να κυριεύσωσι το Παλαιόκαστρον ήτοι το μεγάλο κανονοστάσιον οπού είναι εις τον κάβο περ Όστρια πλαγίως της πόλεως και όπου εκλείσθησαν οι λιάπιδες με τας οικογενείας των, και όπου ήτον οι Τζεπχανέδες (Πυρηταποθήκαι) των Ψαρρών. Τρεις φοραις ώρμησαν οι Τούρκοι κατ' αυτών δια να τους κυριεύσωσιν εξ εφόδου και τρεις επέστρεψαν άπρακτοι με μεγαλότατον χαμόν. Δώδεκα χιλ: λέγουσι να εξεβαρκαρίσθησαν επάνω εις την Νήσον εκ των εχθρικών στρατευμάτων και όλοι ερρίφθησαν κατ' αυτών τα 2/3 των λιάπιδων ήτον ήδη σκοτωμένοι όταν απεφάσησαν να αφήσουν τους Τούρκους να εμβούν μέσα. Και τότε βάζοντες φωτιάν εις ταις μήναις επήρε μόνον η μία και εσκεπάσθησαν υπέρ τας 4: χιλ: Τούρκοι καθώς και αυτοί οι ίδιοι με ταις γυναίκες και τα παιδιά των. Τοιούτον ηρωικόν τέλος έδωσαν οι γενναίοι. Ο χαμός των Τουρκών αναβαίνει καθ' όλην την Νήσον υπέρ τας 6: χιλ: σκοτωμένοι και 2: χιλ: λαβομένοι.

Καμμία προδοσία δεν εμεσολάβησεν, η διαφωνία των κατοίκων και η έλλειψις των αναγκαιών μέτρων ηφάνισαν την Νήσον. Είθε το τούτων παράδειγμα να γίνη μάθημα εις τους λοιπούς θαλασσινούς και εις όλον το έθνος.

Οι Ψαριανοί μετά την καταστροφή

Της Αικατερίνης Φλεριανού

Μετά την καταστροφή του νησιού τους στις 21 Ιουνίου 1824 οι Ψαριανοί, οι οποίοι είχαν περιθάλλει από την έκρηξη της Επανάστασης περίπου 150.000 καταδιωγμένους από τα Μοσχονήσια, τις Κυδωνιές, τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, τη Θεσσαλομαγνησία, την Εύβοια, την Κασσάνδρα και άλλα μέρη, πήραν το δρόμο της προσφυγιάς. Δεν ετράπησαν εις άτακτον φυγήν, αλλά αναζήτησαν συντεταγμένοι και με δικά τους πλοία νέες πατρίδες.

Οι Ψαριανοί που διασώθηκαν -3.614 άτομα- αρχικά κατέφυγαν στις Σκύρο, Άνδρο, Τήνο, Μύκονο, Πάρο, Κέα, Σύρο και Σπέτσες. Επίσης το γαλλικό πολεμικό «Ίσις» μετέφερε 156 στο Ναύπλιο. Οι περισσότεροι, όμως, συγκεντρώθηκαν στις Σπέτσες και εκεί, σε αντικατάσταση της Βουλής των Ψαρών, εξέλεξαν πέντε μέλη τους για να αποτελέσουν την Επιτροπή των Ψαριανών, την οποία η κυβέρνηση αναγνώρισε de facto.

.....

Στο μεταξύ λόγω της επιδημίας πολλοί Ψαριανοί εγκατέλειψαν τη Μονεμβασία –ενώ η επιτροπή τους έμεινε εκεί- και διασκορπίστηκαν στη Σύρο, την Τήνο και τη Μύκονο. Στη Σύρο είχε καταπλεύσει στις 23 Ιουνίου και το πρώτο πλοίο με Ψαριανούς πρόσφυγες, στο κύτος του οποίου είχαν βάλει γυναικόπαιδα και πυροβόλα ως έρμα, και κεραία ως πηδάλιο.

Οι Ψαριανοί στη Σύρο εγκαταστάθηκαν στην Ερμούπολη σε ιδιαίτερη συνοικία, τα «Ψαριανά» -στην παραλία γύρω από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης- όπου δημιούργησαν και τα πρώτα εργαστήρια επισκευής πλοίων τα οποία συντέλεσαν στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Από τα δημοτολόγια του Δήμου Ερμούπολης φαίνεται ότι το 1824 ήταν εγκατεστημένες 274 οικογένειες Ψαριανών (δηλαδή περίπου 700-800 άτομα).

.....

Όταν εξαντλήθηκε η βοήθεια του Βαρβάκη (πλούσιος συμπατριώτης τους που τους βοηθούσε οικονομικά) οι άνεργοι Ψαριανοί, που τους πίεζε η ανάγκη για επιβίωση, στράφηκαν στην πειρατεία. Στο μέσα του 1824 η πειρατεία, την οποία διευκόλυναν και τα λεγόμενα «καταδρομικά έγγραφα» με τα οποία η κυβέρνηση εφοδίαζε τα καταδρομικά πλοία για να ασκούν νηοψίες στα ουδέτερα καράβια, αλλά και για να έχουν δικαιολογητικά όταν ξένα πλοία ασκούσαν νηοψία σ' αυτά- είχε λάβει τρομακτικές διαστάσεις στο Αιγαίο.

Στις 17 Ιουνίου 1825 σαράντα τρεις Ψαριανοί πλοίαρχοι ζήτησαν από την κυβέρνηση καταδρομικά έγγραφα, και τα έλαβαν. Οι Ψαριανοί πειρατές (Μανιάτης, Γιαλής, Μαρίνος, Μπαρμπέρης, Μώρος, Βώγιος, Καρούλιας, Μερμελέχας, Φωκιανός κ.ά.) με ορμητήριό τους τη Μύκονο, την Τήνο, αλλά και την Αίγινα, την έδρα της Επιτροπής τους, λυμαίνονταν το Αιγαίο. Μάλιστα τολμήσαν και άρπαξαν από αγγλικό πλοίο αργυρά σκεύη τα οποία έστειλε η αγγλική κυβέρνηση δώρα στον πρεσβευτή της στην Κωνσταντινούπολη, Στράτφορντ Κάνινγκ (Stratford Canning).

Η Επιτροπή των Ψαριανών, ύστερα και από έντονη διαμαρτυρία του Χάμιλτον (Hamilton), διοικητή της αγγλικής πολεμικής μοίρας στο Αιγαίο, αναγκάστηκε να καταστρέψει στο λιμάνι της Αίγινας ψαριανά πειρατικά. Δεύτερη φορά κατέστρεψε πειρατικά με τη συνδρομή του τακτικού στρατού και τρίτη φορά με τη σύμπραξη του Γάλλου ναυάρχου Ντε Ρινί (de Rigny), τον οποίο είχαν καλέσει μυστικά στην Αίγινα ο Κανάρης, ο Νικόδημος και ο Ιω. Μαρκής, αγανακτισμένοι από τις εκτροπές των Ψαριανών. Στα τέλη του 1826 είχαν εξαφανιστεί από το Αιγαίο οι Ψαριανοί πειρατές, οι οποίοι στράφηκαν στο εμπόριο, στην κατασκευή πλοίων και σε άλλα επαγγέλματα.

.....